

TÁRSADALMI, ÁLLAMPOLGÁRI ÉS GAZDASÁGI ISMERETEK

Az 5–6. évfolyamon történő társadalomismeret-oktatás céljai sokrétűek. Olyan alapvető fejlesztési területek és nevelési célok állnak a középpontjában, mint a nemzeti azonosságtudat kialakítása és fejlesztése, az állampolgárságra, demokráciára nevelés, a felelősségvállalás másokért, az önkéntesség, a gazdasági és pénzügyi nevelés, valamint a tanulás tanítása. A kulcskompetenciák közül az anyanyelvi kommunikáció, a szociális és állampolgári kompetencia, valamint a hatékony és önálló tanulás fejlesztésének van kiemelt jelentősége.

Jelen tanterv lehetőséget nyújt arra, hogy történetek elbeszélésén, megjelenítésén alapulva, tevékenységközpontúan valósuljon meg a történelemtanulás és a társadalomtudományos képzés megalapozása. Ez egyrészt a tantárgy általános fejlesztési feladatainak (pl. személyiségi és emberi jogok tiszteletére nevelés, a nemzettudat és állampolgári ismeretek kialakítása) alapszintű tárgyalásával, másrészt a tantárgyhoz kötődő, társadalomtudományi problémák vizsgálatához és elemzéséhez szükséges képességek kialakításával történik meg. Ez utóbbiak között megtalálható a forráskritikai alapok ismerete, az atlasz és időegyenes használata, a vitakultúra fejlesztése, a grafikonok, diagramok elemzése, és a kiselőadások, fogalmazások készítése is.

A *Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* témaköreinek problémafelvetései és szóhasználata olyan tudományterületekre épül, mint a szociológia, a szociálpszichológia, a politológia, a jogtudomány, a közgazdaságtan és a média tudománya. Az e témakörökben megjelenő ismeretek fontos szerepet játszanak a társadalom múltjára és jelenére vonatkozó tudás összekapcsolásában. Egyúttal alapokat kínálnak annak megértéséhez, hogy miként működik a társadalom, az állam és a gazdaság, amelyben saját maguk és családjuk mindennapi élete zajlik.

Az 5–6. osztályban megjelenő *Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* megismerteti a diákokkal az alapvető társadalmi, gazdasági és politikai fogalmakat, illetve viszonyrendszereket. A mai viszonyok között egyre fontosabbá válik az állampolgári jogok és kötelességek ismerete, valamint tudatos gyakorlása, a gazdaság működésének átlátása, továbbá a bonyolult társadalmi viszonyok reális értelmezése. E jelenismereti témakörök feldolgozása elő kívánja segíteni a fiatalok társadalmi beilleszkedését, egyéni érvényesülésüket és közösségi felelősségvállalását. Olyan képességek megerősödését kívánja támogatni, amelyek birtokában képessé válnak arra, hogy számukra ismeretlen helyzetekben eligazodjanak, döntsenek, illetve az általános emberi és polgári normáknak megfelelő módon viselkedjenek.

A tantervi táblázatok fejlesztési követelmények oszlopában a fejlesztési feladatokra lehet példákat találni. Az elvárás az, hogy egy kétéves ciklus során a Nemzeti alaptantervben a megfelelő évfolyamokhoz kötött fejlesztési feladatok mindegyike legalább egyszer megjelenjen. A szaktanár döntheti el, hogy melyik témánál melyik fejlesztési feladatot vagy feladatokat, milyen konkrét formában dolgozza fel. A táblázatokban dőlt betűvel jelöltük a fejlesztési követelmények példaként szolgáló feladatait, valamint a kapcsolódási pontokban a többi tantárggyal való együttműködés lehetőségeit.

A tanulók értékelése

Az egyéni értékelés különböző formái:

- Önálló, produktív írásbeli munka (pl. problémamegoldó vagy elemző esszé írása, házi dolgozat, projektmunka, elektronikus anyag, portfólió) készítése.
- Önálló szóbeli felelet (pl. tétel kifejtése, kiselőadás tartása).
- Pár- és csoportmunkában való részvétel (pl. disputa, vetélkedő, szerepjáték).

- Félévente legalább két témazáró feladatlap megírása.
- Évenként egy összegző, rendszerző feladatlap és esszé megírása.

A tanulók értékelésének főbb szempontjai:

- Aktivitás és részvétel a tanulói tevékenységek során.
- Szóbeli és írásbeli feleletek, beszámolók esetében az összefüggő, követhető, logikus gondolatmenetre és árnyalt fogalmazásra való törekvés.
- Képes-e önállóan felépíteni feleletét? Képes-e kérdéseket, releváns megállapításokat, következtetéseket megfogalmazni?
- Az általános és adott korszakhoz kapcsolódó történelmi fogalmak szakszerű és helyes használata.
- Történelmi események, jelenségek, folyamatok, személyek elhelyezése időben és térben, tájékozódás a történelmi térképen.
- Egyéni és csoportos képességfejlesztő feladatok (pl. szöveges forrás-, kép-, film-, ábra-, grafikon-, diagrafamelemzés) megoldása.
- Projektek (pl. tablók, házi dolgozatok, színelőadások, kiadványok, makettek, filmek, egyéb digitális anyagok) egyéni vagy csoportos elkészítése.
- Tanórán kívüli információszerzés, pl. kutató- és gyűjtőmunka produktumainak bemutatása, tanulmányi kirándulásokról, múzeumlátogatásokról készült jegyzőkönyvek, élménybeszámolók tartása.

A tanterv alkalmazása, szükséges speciális képesítések és tárgyi feltételek

A társadalomismeret és állampolgári ismereteket feldolgozó tananyagrészekhez ajánlott a megfelelő szakirányú pedagógus-továbbképzés elvégzése.

Az iskolában már meglévő tanári és tanulói demonstrációs eszközök, pl. falitérképek, projektor, időszalag, történelmi tablók, forrásszemelvények beszerzése (kiegészítve – szükség szerint – saját készítésű eszközökkel, pl. memóriakártyák, táblajátékok); szaktantermek; iskolai könyvtár, pc, internet (lehetőség szerint), megfelelve a 11/1994. MKM rendelet előírásainak.

A tankönyvek kiválasztásának elvei

A középiskolai korosztálynak olyan tankönyvet válasszunk, amely – a tantervi célkitűzésnek megfelelően – a múltat a maga sokszínűségében, gazdag forrásanyagra támaszkodva, sokoldalúan és összefüggéseiben mutatja be. Lehetőséget teremt a tanulói érintettség felkeltésére, az ismeretszerzés és tanulási képességek fejlesztésére, a problémaérzékenység, és az alternatívákban való gondolkodás kialakítására, a releváns összefüggések feltárására, az egyedi jelenségekből következő általánosításokra, az ellentmondások feltárására, megvitatására, valamint a szakszerű és árnyalt vélemények megfogalmazására. A könyv tematikája továbbfejleszti a tanulók időbeni tájékozódási képességét, a feldolgozott időszak dokumentumai (szövegek, képek stb.) a megjelenített korszak fontos és jellemző vonásait tükrözik. A tankönyv a feldolgozandó ismeretforrások megértését, elemzését változatos és gondolkodtató kérdések, feladatok alkalmazásával segíti.

A tankönyv elsődlegesen nem a tananyag otthoni felidezésére szolgál, hanem a tanórai munka legfontosabb eszköze. Ezért a képek, ábrák, térképek, adatsorok ne csupán illusztratív szerepet töltsenek be: legyenek alkalmasak elemzésre, a tananyaghoz kapcsolódó irányított vagy önálló tanulói ismeretszerzésre. A képekre, ábrákra, térképekre is vonatkozzanak kérdések, feladatok. A tankönyvi térképek funkciója más, mint a történelmi atlasz térképeié: egy-egy lényeges dolgot hangsúlyozzanak. Kerüljük a zsúfolt, nehezen áttekinthető térképeket, ábrákat tartalmazó tankönyveket! A képekről, ábrákról történő ismeretszerzésre a színes nyomású könyvek több lehetőséget nyújtanak.

A taníthatóság-tanulhatóság feltétele a tankönyv jó tagoltsága. A nagy fejezetek és a leckék legyenek arányosak – már a könyv tagolása emelje ki a tárgyalt korszak sajátosságait. Különljenek el a különböző didaktikai funkciójú szövegrészek (pl. törzsanyag, kiegészítő anyag, olvasmányok, kérdések, feladatok). A tanulást különféle kiemelések segítsék. A túlzott tagoltság és sok kiemelés azonban már nehezíti a tanulást. Előnyös, ha a leckéket egyszerű vázlatok és összegző kérdések zárják. A nagy fejezeteket is zárják összefoglalások.

A könyv nyelvezete legyen érthető, olvasmányos a tanulók számára. Ne tartalmazzon fölöslegesen sok fogalmat és adatot (nevek, évszámok, topográfia), ugyanakkor biztosítson minél több lehetőséget a tanulói tevékenységekre, a képességfejlesztésre (kérdések, feladatok). Ösztönözze az önálló tanulói ismeretszerzés tankönyvön belüli (ebben fontos szerepet tölthet be a tankönyv végi fogalomtár, névtár és az időrendi táblázat) és tankönyvön kívüli formáit.

A kiegyensúlyozott oktató-nevelő munkát segítheti, ha olyan tankönyvsorozatot választunk, amelynek kötetei azonos didaktikai felépítésűek. A könyv képekkel, érdekes esetleírásokkal, feladatokkal ösztönözze vitára, állásfoglalásra a tanulókat.

Tantárgyi struktúra és óraszámok

Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek

Óraterv a kerettantervekhez – 5–6. évfolyam, gimnázium				
Tantárgyak	5. évf.	6. évf.		
Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek	2	2		

5. évfolyam

Tematikai egység	Emlékek és források	Órakeret 14 óra
Előzetes tudás	Mesék és mondák. Alsó tagozatos történelmi tárgyú olvasmányok. A múlt emlékei környezetünkben.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A társadalomtudományi szemlélet megalapozása. A forrásismereti alapfogalmak tisztázása. A forrásokhoz való kritikai viszonyulás megalapozása. A szűkebb környezet történelmi emlékeinek felderítése.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Emlék fogalma, a történelmi emlék.</p> <p>Tárgyi, írásos és szóbeli emlékek, történelmi források a környezetünkben.</p> <p>A saját iskola történetének megismerése (ha van, a névadó megismerése).</p> <p>A saját település történetének forrásai.</p> <p>Családtörténet, családfakészítés. <i>Család, lakóhely.</i></p> <p>Történelmi témájú szövegek megismerése (történelmi regények, ismeretterjesztő művek, lexikonok, tankönyvek).</p> <p>A források hitelessége.</p> <p>Az internet mint forrás.</p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ismeretszerzés tárgyak, épületek megfigyeléséből. <i>(Pl. a településen levő emléktábla, múzeumi tárlat alapján.)</i> – Vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. családfa rajzolása.)</i> <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Adott történetben valós és fiktív elemek megkülönböztetése. <i>(Pl. történelmi tárgyú internetes oldal szövegében.)</i> – Annak felismerése, hogy egy adott szöveg többféleképpen is értelmezhető. <i>(Pl. szóbeli emlékek, blogok esetében.)</i> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Szóbeli beszámoló önálló gyűjtő- illetve kutatómunka alapján. <i>(Pl. az iskola, egy utca, a helyi színház névadójáról.)</i> – Különböző információforrásokból szóbeli következtetések megfogalmazása. <i>(Pl. ugyanabban a témában született elsődleges forrás, tankönyvi és szakkönyvi szöveg összehasonlítása.)</i> 	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Alsós történelmi tárgyú olvasmányok.</p> <p><i>Természetismeret:</i> A közvetlen környezet topográfiája.</p>

	<p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással. (Pl. a családi események és a magyar történelmi események viszonyításakor.) – Egyszerű alaprajzok készítése. (Pl. iskola, település alaprajzának, térképének elkészítése kapcsán.) 	
Értelmező kulcsfogalom	Történelmi forrás, tény és bizonyíték.	
Tartalmi kulcsfogalom	Család, generáció, életmód.	
Fogalmak	Tárgyi, írásos és szóbeli emlék, lexikon, ismeretterjesztő könyv, forrás megbízhatósága, családfa.	

Tematikai egység	A történelmi tér és idő		Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A családi élet eseményei. Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata (perc, óra, nap, hét, hónap, év). A középkori és újkori magyar történelem jeles alakjai, női és férfi életutak. A magyar szabadságküzdelmek kiemelkedő alakjai a XVIII–XX. század időszakában. Időmeghatározó kifejezések használata (amikor kicsi voltam, nagyon régen), a térkép legfontosabb elemeinek felismerése, a történetek helyszínének megkeresése egyszerű térképeken.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A társadalomtudományi természetű problémák vizsgálatához és elemzéséhez szükséges képesség (időben és térben való eligazodás) fejlesztése. A történelmi atlaszok használatának bevezetése.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<p>Az emberi élet korszakai, legfontosabb eseményei. <i>Hétköznapi és ünnepek.</i></p> <p>Időszámításunk rendszere.</p> <p>A történelmi térképek, atlaszok jellemzői, a térképészet fejlődése.</p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Információ gyűjtése adott témához könyvtárban. (Pl. az iskolakönyvtár történelmi térképeinek felderítése.) – Atlaszok használata. (Pl. a történelmi atlaszból szerezhető információk összegyűjtése.) 	<p><i>Természetismeret:</i></p> <p>Térképolvasás, térképfajták, az idő mérése, emberi életszakaszok.</p>	

<p>Az iskolai történelmi atlaszban található információk és a jelmagyarázat megismerése.</p> <p>A történelmi és a mai Magyarország topográfiája. <i>A földrajzi környezet.</i></p>	<p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges, a lehetetlen és a valószínű megítéléséről. <i>(Pl. történelmi események, szereplők, emlékek korszakokhoz való kapcsolása során.)</i> – Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. <i>(Pl. a térképészet fejlődésének mozgatórugóiról.)</i> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – A különböző információforrások alapján szóbeli következtetések megfogalmazása. <i>(Pl. topográfiai változások okairól.)</i> – Rajz készítése valamely történelmi vagy társadalmi témáról. <i>(Pl. az emberi élet korszakait, fontos eseményeit illusztrálandó.)</i> <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Időmeghatározás más ismert eseményre utalással (Krisztus előtt, Krisztus után). <i>(Pl. időszak készítésekor.)</i> – Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. 	
<p>Értelmező kulcsfogalom</p>	<p>Történelmi idő, kronológia, topográfia.</p>	
<p>Tartalmi kulcsfogalom</p>	<p>Történelmi kor.</p>	
<p>Fogalmak</p>	<p>Időszalag, perc, óra, nap, hét, hónap, év, évtized, évszázad, évezred, emberöltő, Krisztus előtt/időszámításunk előtt, Krisztus után/időszámításunk szerint, jelmagyarázat.</p>	

Tematikai egység	A mi XX. századunk hétköznapjai		Órakeret 48 óra
Előzetes tudás	Alsó tagozatos történelmi tárgyú olvasmányok. A történelmi időről és térről tanultak. A hon- és népismeret családdal, lakóhellyel kapcsolatos ismeretei.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A tanuló legyen képes más korok embereinek a helyébe képzelni magát, törekedve az adott időszakok az olvasmányokból történő megismerésére. Tudja összehasonlítani a különböző élethelyzeteket, értékelve is azokat. Képes legyen szöveges, képi és internetes ismeretszerzésre, tájékozódjon képes kiadványokban, a tanultakat időben és térben egyaránt tudja elhelyezni.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<p>Lakni pedig kell!</p> <ul style="list-style-type: none"> – Polgári lakásoktól a nyomornegyedeken át a lakótelepekig. – Főúri kastélyok – paraszti porták – a magyar tanyavilág. A mai magyar falu. <p>Az iskola az előző századokban</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mióta van iskola? Mióta járnak lányok is iskolába? Mióta járnak együtt fiúk és lányok iskolába? – A népiskolától az elemi iskolán át az általános iskoláig. Miért „általános” az általános iskola? Cserkészek és úttörők. – Az iskola világa: a gyermeknevelés tegnappja. Híres tanárok (pl. Teleki Pál, Németh László, Öveges József, Vermes Miklós, vagy az iskola neves korábbi tanára, tanítója). <p>Betegség – egészség. Egészségügy az előző században</p> <ul style="list-style-type: none"> – A spanyolnáthától a járványos gyermekbénulásig. A század nagy járványai, betegségei. 	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ismeretszerzés képek közvetlen megfigyeléséből, különböző médiumok anyagából. (Pl. a XX. századi öltözködés változásai.) – Információk gyűjtése adott témához múzeumokban. (Pl. a Vasúttörténet Park, iskolatörténeti, helytörténeti gyűjtemény stb. megtekintése.) – Az olvasmányokról lényegyet kiemelő jegyzetek készítése. (Pl. a magyar vasúttörténet főbb állomásai.) – Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből. (Pl. idősebb családtagok visszaemlékezései tanáraikról, úttörő- vagy cserkészéveikről.) <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Annak felismerése, hogy egy adott szöveg többféleképpen is értelmezhető. (Pl. a Holdra szállás leírása amerikai vagy szovjet források alapján.) – Lényeg kiemelése írott és 	<p><i>Magyar irodalom:</i></p> <p>Alsó tagozatos történelmi tárgyú olvasmányok.</p> <p><i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i></p> <p>Dokumentumfilmek elemzése.</p> <p><i>Természetismeret:</i></p> <p>Betegségek – egészség.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> – A védőoltások rövid története. A XX. század csodája: a penicillin. – Híres magyar orvosok (pl. Nyírő Gyula, Magyar Imre, Szentágothai János, vagy egy neves helyi doktor). – Szent-Györgyi Albert, a C-vitamin felfedezője. <p>Érdekességek a közlekedés és a hírközlés történetéből</p> <ul style="list-style-type: none"> – Drótszamarak és benzinbolhák: a kerékpár és az autó XX. századi diadala. – A gőzmozdonytól a dieselvonaton át a villanyvontatásig. A magyar vasút a XX. században. – A lóvasúttól a metróig: a városi tömegközlekedés eszközei és változásai. – A kétfedeles repülőtől az űrsiklóig: a repülés évszázada. <p>Táplálkozás, öltözködés, szórakozás</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hétköznapi és ünnepi asztal régen és ma. Az ételkészítés eszközeinek és alapanyagainak a változása. – Öltözködés 1945 előtt és után: Kosztüm, golfnadrág, garbó – nejloning, orkáncabát, farmernadrág, miniszoknya. – A XX. század szórakozásaiból: a rádió, a mozi, a televízió, a futball, a beatzene. 	<p>hallott szövegből (<i>Pl. a História vagy Rubicon egy-egy a közlekedés történetéről szóló írásából.</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közti kapcsolat felismerésének gyakorlása. (<i>Pl. Szent-Györgyi Albert vagy Fleming felfedezése.</i>) – Annak vizsgálata, hogy a történet szerzője részese, kortársa volt-e a leírt eseményeknek. (<i>Pl. különböző források vizsgálatánál: internetes anyagok, visszaemlékezések, újságcikkek.</i>) – Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése (<i>pl. magyar mozihősök.</i>) <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Beszámoló tartása rádió- és tévéműsorokból (<i>pl. az autózás történetéről, a vele kapcsolatos aktuális eseményekről.</i>) – A különböző információforrásokból szóbeli következtetés megfogalmazása. (<i>Pl. a spanyolnátha vagy a gyermekbénulás járványáról szóló különböző tudósítások összevetése.</i>) – Rajz készítése. (<i>Pl. a kerékpár vagy az autó formaváltozásairól.</i>) <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Az idő ábrázolása tér- vizuális eszközökkel. (<i>Pl. időszalagon az űrrepülés legfontosabb történéseit.</i>) – 	
---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> – Tanult események, jelenségek topográfiai helyének megmutatása térképen. <i>(Pl. az amerikai és orosz (szovjet) űrközpontok.)</i> – Egyszerű alaprajzok készítése. <i>(Pl. különböző korok lakásainak beosztása.)</i> – Történelmi időszakok összehasonlítása a változások mennyisége és milyensége szempontjából. <i>(Pl. a XX. század nagy korszakainak összevetése.)</i> 	
Értelmező kulcsfogalom	Változás és folyamatosság, történelmi idő, történelmi nézőpont, jelentőség.	
Tartalmi kulcsfogalom	Falu, város, társadalom, társadalmi réteg, életmód.	
Fogalmak	Főváros, paraszt, kastély, tanya, cserkész, úttörő, járvány, beatzene.	

6. évfolyam

Tematikai egység	Településtípusok Magyarországon régen és ma	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A történelmi tér és idő. Szülők, nagyszülők gyermekkor. Magyarország településformái.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A történelmi változások és a folyamatosság szerepének tudatosítása. Az összehasonlítás képességének fejlesztése.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Településtípusok a régi és a mai Magyarországon. <i>Falvak és városok, urbanizáció.</i></p> <p>A falu és a város gazdasági élete és társadalmi csoportjai.</p> <p>A saját település megismerése (pl. helyi szokások, hagyományok). <i>Család, lakóhely.</i></p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ismeretszerzés épületek közvetlen megfigyeléséből. <i>(Pl. várostörténeti séta során.)</i> – Emberi élethelyzetek megfigyelése, magatartásformák értelmezése. <i>(Pl. a paraszti élet változásai, a falu és a város közti gazdasági kapcsolatok</i> 	<p><i>Természetismeret:</i> Településtípusok és szerepük.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> Budapest nevezetes épületei <i>(Pl. Nemzeti Múzeum, Országház).</i></p>

<p>Magyarország fővárosa, Budapest.</p>	<p><i>tanulmányozása.)</i></p> <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Önálló vélemény megfogalmazása. <i>(Pl. milyen előnyei és hátrányai vannak a falusi és a városi életnek?)</i> – Az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. <i>(Pl. az urbanizáció okainak tárgyalása során.)</i> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tábló készítése. <i>(Pl. saját település régen és ma, falvak és városok.)</i> – Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról. <i>(Pl. a falusi és a városi élet összehasonlításáról.)</i> <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Viszonyítások használata: most, előbb, később, ugyanakkor, régen, nagyon régen. <i>(Pl. falusi és városi élet jellemzőinek bemutatásakor.)</i> – Egyszerű térképek másolása kézi munkával. <i>(Pl. saját település részletének vázlatos térképe.)</i> 	
<p>Értelmező kulcsfogalom</p>	<p>Változás és folyamatosság, történelmi idő, történelmi nézőpont, jelentőség.</p>	
<p>Tartalmi kulcsfogalom</p>	<p>Falu, város, társadalom, társadalmi réteg, életmód.</p>	
<p>Fogalmak</p>	<p>Főváros, paraszt, kereskedő, iparos.</p>	

Tematikai egység	Magyarország népei, nemzet és nemzetiségek		Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	A történelmi atlasz használata, alsó tagozatos történelmi tárgyú olvasmányok, mondák és legendák a magyar nép korai történetéből, a legfontosabb nemzeti szimbólumok.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A nemzettudat kialakítása, tudatosítása, fejlesztése. A Kárpát-medencében élő népek megismerése és elfogadása.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<p>A nemzet, a nemzeti összetartozás elemei.</p> <p>A történelmi és mai Magyarország etnikai viszonyai.</p> <p>Nemzetiségek és etnikai kisebbségek Magyarországon, a nemzetiségi jogok. <i>Kisebbség, többség, nemzetiségek.</i></p> <p>A határon túli magyarok helyzete, csoportjai.</p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Olvasmányokból lényegyet kiemelő jegyzetek készítése. <i>(Pl. a történelmi Magyarország etnikai viszonyairól szóló szöveg kijegyzetelése.)</i> – Atlaszok használata. <i>(Pl. nemzetiségi arányok a történelmi és a mai Magyarországon.)</i> <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Önálló vélemény megfogalmazása. <i>(Pl. a nemzetet összetartó erőkről, a legfontosabb nemzetiségi jogokról.)</i> – Annak felismerése, hogy egy adott szöveg többféleképpen is értelmezhető. <i>(Pl. a cigány himnusz példáján.)</i> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról. <i>(Pl. valamely népcsoport népviseletéről.)</i> – Események, történetek elbeszélése élőszóban, illetve emlékezetből. <i>(Pl. valamelyik magyarországi nemzetiséghez kötődő mese elmondása.)</i> <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Események, jelenségek leolvasása történelmi 	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Halotti beszéd és könyörgés, Kölcsey Ferenc: Himnusz, magyar népmesék, hazai nemzetiségek meséi.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> A legfontosabb szimbolikus nemzeti tárgyak, épületek ismerete.</p> <p><i>Természetismeret:</i> A népesség területi eloszlása, a népességszám és befolyásoló tényezői.</p>	

	<p>térképről. <i>(Pl. mai, XX. század eleji nemzetiségi, etnikai viszonyok.)</i></p> <p>– A tanultak elhelyezése az időben kiemelt időpontokhoz képest. <i>(Pl. Magyarország nemzetiségi viszonyainak változása és az ezt befolyásoló történelmi események összefüggései.)</i></p>	
Értelmező kulcsfogalom	Történelmi forrás, változás és folyamatosság, történelmi nézőpont, történelmi idő.	
Tartalmi kulcsfogalom	Társadalom, nemzet, nemzetiség.	
Fogalmak	Történelmi Magyarország, nemzetiségi jog.	

Tematikai egység	Sokszínű társadalom		Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	Magyarország népei, nemzet és nemzetiségek. Emberi életszakaszok, a családi élet eseményei. Fogyatékkal élők, megváltozott munkaképesség.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Annak felismerése, hogy az eltérő társadalmi helyzet esélyegyenlőtlenséget is eredményez. A társadalmi igazságosság, szolidaritás értékének tudatosítása. Az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ismeretek átadása és a toleranciára nevelés. Kisebbség és a többség együttéléséből fakadó problémák felismerése, a békés együttélés módjai.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<p>Közösségek és a társadalom különböző csoportjai, és azok egymáshoz való viszonya (szegény- gazdag, férfi-nő)</p> <p>Fogyatékkal élők és hátrányos helyzetűek a társadalomban, e csoportok segítése, önkéntesség.</p> <p>Többség és kisebbség együttélése Magyarországon.</p> <p>Romák a mai magyar társadalomban.</p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <p>– Információk rendszerezése és értelmezése. <i>(Pl. önkéntességgel kapcsolatos információk keresése és rendezése.)</i></p> <p>– Olvasmányokról lényegyet kiemelő jegyzetek készítése. <i>(Pl. a nők egyenjogúságának eléréséről szóló szövegből.)</i></p> <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <p>– Társadalmi-történelmi problémák felismerése,</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Gyermekközösségekben játszódó irodalmi művek <i>(pl. Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk).</i></p> <p><i>Erkölcstan:</i> Szolidaritás, kölcsönös segítség. A társadalmi igazságosság kérdése. Az intolerancia, a gyűlölet, a kirekesztés, a rasszizmus mint erkölcsi dilemma.</p>	

<p>Előítéletek és a szegregáció jelensége, problémái. Szolidaritás és esélyegyenlőség.</p>	<p>megfogalmazása. <i>(Pl. a nemzeti kisebbségek, a nők társadalmi helyzetével kapcsolatban.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről. <i>(Pl. az előítéletek okairól.)</i> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele. <i>(Pl. az önkéntesség hasznáról folytatott vitában.)</i> – Beszámoló, kiselőadás tartása szépirodalomból. <i>(Pl. Nemeček Ernő sorsán át a szegény sorból származó gyerekek hátrányosabb helyzetének bemutatása.)</i> <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Egyes korszakok jellegzetességeinek megragadása és összehasonlítása. <i>(Pl. a nők társadalomban betöltött helyének változása a történelemben.)</i> – Gyorsan és lassan lezajló változások megkülönböztetése. <i>(Pl. az életszínvonal változása, társadalmi különbségek növekedése és csökkenése; a női szerep változása.)</i> 	
<p>Értelmező kulcsfogalom</p>	<p>Ok és következmény, interpretáció, történelmi idő.</p>	
<p>Tartalmi kulcsfogalom</p>	<p>Társadalom, társadalmi csoport, elit réteg, középréteg, alsó réteg, előítélet, nemzetiség, nemzet, identitás.</p>	
<p>Fogalmak</p>	<p>Hátrányos helyzet, önkéntesség, egyenjogúság, esélyegyenlőség, diszkrimináció, bevándorló, kivándorló.</p>	

Tematikai egység	A gazdaság működése		Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A gazdálkodó ember természeti és épített környezetének kölcsönhatása.		
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az alapvető gazdasági folyamatok és szereplők megismerése. A gazdasági problémák iránti érzékenység megteremtése. Az állami és a családi költségvetés alapösszefüggéseinek tudatosítása (pl. a bevételeknek kell fedezniük a kiadásokat). A pénz funkcióinak tudatosítása. Az alapvető banki műveletek megismerése.		
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
<p>Családi költségvetés (bevételek, kiadások, takarékoság).</p> <p>A gazdaság szereplői (munkaadó, munkavállaló, állam) és a legfontosabb gazdasági ágazatok.</p> <p>A pénz és formái, szerepe a gazdaságban.</p> <p>Pénzintézetek és tevékenységük.</p> <p>Családok pénzkezelési technikái, banki kapcsolatai (bankszámlák, bankkártyák, banki műveletek).</p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Vizuális rendezők készítése. (Pl. gondolattérkép készítése az állam szerepéről a gazdasági életben.) – Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből. (Pl. házi feladatként a családi bevételekről, kiadásokról.) <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. (Pl. a gazdaság jellemzőiről, feltalálókról.) – A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből. (Pl. a legfontosabb gazdasági ágazatokról szóló tanári előadásból, tankönyvi szövegből.) <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Saját vélemény érthető megfogalmazása. (Pl. a takarékoság szükségességéről.) – Szóbeli beszámoló önálló gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről. (Pl. a szülők foglalkozásáról, gazdasági tevékenységéről.) <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p>	<p><i>Matematika:</i> Az alpműveletek.</p> <p><i>Természetismeret:</i> A gazdasági szerkezet, a gazdasági szektorok, ágazatok jellemzői, szerepük változása.</p>	

	– Az egyes történelmi jelenségek (gazdaság, kultúra, politika stb.) eltérő időbeli ritmusának felismerése. <i>(Pl. a gazdasági életben bekövetkezett változások összevetése más téren bekövetkezett változásokkal.)</i>	
Értelmező kulcsfogalom	Változás és folyamatosság, jelentőség.	
Tartalmi kulcsfogalom	Gazdaság, gazdasági tevékenység, termelés, termelési egység, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, piac, adó.	
Fogalmak	Háztartás, állam, bank, vállalkozás, verseny, tőkés gazdaság, költségvetés, kiadás, bevétel.	

Tematikai egység	Állampolgárság, állampolgári alapismeretek	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	Nemzeti ünnepeink, jelképeink.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A demokratikus intézményrendszer működésének megértése. A személyiségi és emberi jogok fontosságának tudatosítása. A diák- és gyermekjogokkal való megismerkedés. A demokrácia és a diktatúra közti különbség felismertetése.	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Államformák, politikai rendszerek. A demokratikus állam működésének alapelvei.</p> <p>Magyarország politikai intézményei.</p> <p>Az emberi alapjogok, állampolgári jogok és kötelességek.</p> <p>A gyermekek jogai, diákjogok, a diákönkormányzat működése.</p> <p>A média szerepe, funkciói, és eszközei.</p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <p>– Ismeretszerzés különböző médiumok anyagából. <i>(Pl. az emberi jogok fejlődéséről dokumentumfilm, ismeretterjesztő könyv megtekintése, elemzése.)</i></p> <p>– Vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. a diktatórikus és demokratikus államszervezet bemutatása.)</i></p> <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <p>– Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi jelenségekről. <i>(Pl. a</i></p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Utópiák és antiutópiák.</p> <p><i>Erkölcstan:</i> A szabadság rendje: jogok és kötelességek, részvétel a közéletben.</p> <p><i>Informatika:</i> Tájékozódás néhány online szolgáltatás céljáról és az igénybevétel lehetőségéről.</p>

	<p><i>diákönkormányzat hasznáról, a diákjogok fontosságáról.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása. <i>(Pl. emberi jogok érvényesülése demokratikus és diktatórikus rendszerekben.)</i> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Események dramatikus megjelenítése. <i>(Pl. a demokratikus intézményrendszer tárgyalásánál a „népszavazás” és a „képviselők útján történő döntés” eljárása és eredményeinek elemzése.)</i> – Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló készítése. <i>(Pl. a mai magyar politikai intézmények bemutatására.)</i> <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. <i>(Pl. Magyarországon 1989–1991-ben zajlik le a demokratikus átmenet.)</i> – Egyes korszakok jellegzetességeinek megragadása és összehasonlítása. <i>(Pl. a régi korok embere és a mai állampolgárok jogai és kötelességei.)</i> 	
<p>Értelmező kulcsfogalom</p>	<p>Változás és folyamatosság, történelmi nézőpont, ok és következmény, jelentőség.</p>	

Tartalmi kulcsfogalom	Politika, állam, államforma, egyeduralom, monarchia, köztársaság, demokrácia, diktatúra, politikai párt, emberi jog, állampolgári jog, média.
Fogalmak	Demokrácia, diktatúra, hatalommegosztás, miniszterelnök, kormány, Országgyűlés, bíróság, választójog, gyermekjog, tömegkommunikáció, médiahasználat, nyilvánosság, cenzúra.

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	<p>A tanuló tudjon társadalmi, erkölcsi problémákat felismerni és megfogalmazni, többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrtegeit feltárni, feltevéseket megfogalmazni történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>Legyen képes mindennapi élethelyzeteket elbeszélni, eljátszani a különböző szereplők szempontjából.</p> <p>Tudjon feltevéseket megfogalmazni az egyes társadalmi jelenségek, intézmények háttéréről, feltételeiről, okairól, érveket gyűjteni a feltevések mellett és ellen.</p> <p>A forráskritika alapelemei közül tudjon kérdéseket megfogalmazni a forrás megbízhatóságára.</p> <p>Tudjon beszámolót, kiselőadást tartani szépirodalmi művekből, sajtótermékekből, rádió- és televízió-műsorokból.</p> <p>Legyen képes rajzos vázlatot készíteni, folyamatábrát, diagramot elemezni, fogalmazást írni történelmi-társadalmi és erkölcsi témáról.</p> <p>Az egyes korszakokat legyen képes jellegzetességeik alapján megragadni és összehasonlítani, a gyorsan és lassan lezajló változásokat megkülönböztetni.</p> <p>Tudjon helyeket megkeresni a térképen, távolságot becsülni és számítani, eseményeket és jelenségeket leolvasni a történelmi térképekről.</p> <p>A kiemelt eseményeket és jelenségeket tudja elhelyezni vaktérképen.</p>
---	---